

ACC. N:R M. 8531:1-17.

Landskap: Småland Upptecknat av: M. Nilsson
Härad: Östra Adress: Måfjälmslund
Socken: Knäcksåult Berättat av: Sara Nilsson
Uppteckningsår: 1942 Född år 1865 i Knäcksåult

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Byfaste på Torpen på 1870-talet.

ACC. N:R. M. 8531 /.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Byföste på Torper på 1870 talet

Det var allti vanligt i min barndom att torpare hvarandra skulle byta eller låna bort mjölk te varandra för att kunna gsta sig en riktig stor ost te kommande jul, för nästan alla torpare hadde de kor. å alla så ville de gsta, å derfor så lånade eller bytte de nå varandra för att få så mör som möjligt igen å många tigge av bönderna å gick mycket bra å va då nu te en hantverkare så ble då ändå bättre, för dom gav alltid med gott hjerta till som byskomakare eller byskräddaren eller bysmeden så då ble alltid riktigt mör mjölk.

ACC. N:R. M. 8531:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sammankallingen till ostet.

Nu gick de som sed va på den
tien te kyrka var sönda, ä så feck
dom allti körsällskap, ä så träffade
dom komu moterna ä då sa de att
de tenkte ysta den eller den dagen
ä om de har så mycket så är ja
tacksam om ni vill gå te måj må
lite mjölk, ja. snälla du då vill
ja vist då! tack sade ha för de
sa te; ja sa så te domu andra
i byn ja tänker dom vill gå må
om de ja vetat, ja tack för då
står va då då sulle va; ja ja
ha tänkt på nästa lösta, ja ja
ja välkomna då, om ja kan
hinna ja då lite i ämng för
en har så möe ä göra om där
ajjöö

Förberedelserna i hemmet.

Nu va då te i börja göra en
storstäd i hemmet. före ystedagen må
allting, då första va te i lägga te
tvättning, lite i varje, måst hand-
dukar som en sulle ha te ystedukar
å bordsdukar å Isargardinerna ve
fönstra å lite förklä, å fransarduker
som hängde över de gamla salaklocka
på vägga utan fodral, å så duker
över spejlen som sto på mars tre-
lådiga bråkrista samt måe annat som
inte va så rent för jamma
å så damma å väggerna å tvätta alla
tavlera å städa å bakom möblerna
å så lera te den stora öppna spisen
som kansje blit nedstött må ve trä

ACC. N:R. M. 8531:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

å sofa å bränd, så Hansje en fick
lov å leka den stora kakugården å
kåket te en sulle baka acetbröet.
Golvret va inte lönt å skura före
nytedagen för då kom då bli lönt
för fatter. Nu fick en lov ha en
en handelsbo för te å köpa amerikanskt
vetemjöl, samt kaffe å socker å lite
kydder, kyddera sulle va safran å
Kardiumma å Kanelbark å präsgäst
om då fars, å så en blåkaka te
blåa gardinerna må, samt lite ingjara
te ostern för han sulle bli lite skarp
å så lite nålbor te Pepperkakerna
å lite Perlsöcker (Pärlgryn) te Bakelser
å kassje dom behövd köpa 1/2 duss
kaffekoppar å teskedar (dom var i
allmänhet av prässad blåckplåt)

Baka Vitebröet.

då var västan då vosta uti allt
te ä på då fint ä formlit ä alla
kussarna lika stora, men då gick
nätt så bra för den tog ut ämnet
te var kulle må ett äglas eller
en kaffekopp, ä likaså te kringlara
ä te små hakar också, då skulle
allti va sju särter, först bakades
det en stor kran som fick rum på
den stora bakplåten, då den var
lagd på plåten så tog den en
sax ä klypte upp tungen på degen
ä verk en ät höjer ä en ät vänster
ä dess strödde de på stöt socker ä
finstött kanelbark ä så fick han jäsa
ä när han sen toss ur ragnen så
smordes han må vispad äggjula

ACC. N:R. M. 8531:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

te kringlora kryddads då må saffran
ä så bakades det levar te långskorper
va dom hadde te bakelserna mins jag
inte. På kvällen före ystedas så
sulle dom bränna (kosta) kaffet, det
nistades i en brännare med långt skaft
på sjetsa brännaren som var av järn-
plåt ä nästan fyrkantig, var locket försatt
med gängjärn i främre ändan.

Kaffet skulle brännas så hårt mörk-
brunt att det började svettas och smatt-
na då va då fördigt! då då nu feds
kvalna så skulle då stötas i en mantel
av järn ty då fanns inga kaffeapparar
på den tiden, då då stött så tömde
dom då i någon glasbyxa eller lerbyxa
ty då va inte tid te ä sätta ä stöta
Kaffe ystedas då gumman började
komma

ACC. NR. M. 8531:7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

å så skulle boken huggas sönder, då
va toppsocker bit socker fans ej
Så skulle alla golven skuras, då
fick vi gå till mammas mossor, å plöcka
vitmossa samt graniskvistar, och fin
sand, så va då te å börja skura!
vi strödde på lite fin sand å blötte
på vatten å så quodde vi hit med
granisvasken å skälde med vatten å
sen torkade det tätt med vitmossan
å ja så säja att då ble in renter
då det nu ble tätt riktigt, så sapades
det väl må en Björnkvist, å sen
så fick vi gå upp på mattstusa (vinden)
å äter de nya mattorna, (då va tras mattor)
å lägga på dem, å så skulle den tre-
benta kaffekokaren skuras väl må fin
aska, även kätten om vi hadde socker,

ACC. NR. M. 8531:8

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

men då förslo inte må en putan vi
fick gå ner te husbondegården å låsa
deras store, men en trebent fotring
hadde vi sjeva att sätta den på
å så fick man koka enis lut å låta
måga laggbär för te å tömma mjöken
i då dom kom, å så skaffa ved som
inte sprakade i den stora spisen då en
sulle varma mjöka, å inte fick då
samäka ut kol på golvet te å trampa
på, å så gå åter grannis te å lägga
ve fastelrova å höksrova, å så hänga
upp gardinerna å lägga på dukar
på det stora slagboret som sto ve
gavelfönstret, må en uppläen skiva
nu tyckte vi att allt va i ordning å
fint, å även den stora öppna spisen
stad knitad å vit lika så i köket

ACC. N.R. M. 8531:9

Samlingsen

Tidigt på morgonen så ste mor fram
kari upp för te å börja styra må te å
sätta på ett par kaffekokar. för te å
hinna få kaffet kokt te de började komma
då då va jöt så gick mor ner te laggen
å mjällade var egen ka, å sen feck
ja köla häme te laggen å göra rent i
laggen, och bära in väd avatten å hjälpa
minna yngre syskon för ja va älst å därför
fick ja vara påga eller hembiträde åt mor.
Nu dukade mor fram kari upp ett setebäst
matar till råga på fat i brökar, å ja
va nyfiken å titta i fönstra vem som kom
först, ja då va minna Lisa i Gröndal för ha
bedde nästanast vät, Gården fram kari, Gården!
å välkommen! va så ga å sett, kaffet å smat
fädit ja sa bara klara å då lite, ja tack

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ACC. NR. M. 8531:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stu komme tycka jotta! välkommen nu
för i göra sällskap må dricka kaffe, må vi
seänta lite sa ana lisa! för nu kommer
kära mor i tal sir ja, ä då ä bäst att
ha ja gå för oss på måra fura kari!
genom kära mor! ä välkommen, sett ner!
Tack! för kära mor ha kunnat komma så bittra
ja! ja sulle gå så tidigt så ja sulle lämna
hem ä laga te dricka ät manfolka, vi
har tack i Hästhagen hos oss dom sulle
röja sten på nybrottet ett par da. jäsa!
Nu sa i va så smälla ä ta en kaffe, va
så god, må inte ja sa kära mor fura lisa
ä halta ja gå för! må karam mor först, ja
nu så ä inte krusa för kaffet källa! va
så god gå nu! ja tack sa kära mor, ä
ha måste gå först. Ja nu stå alla sinter
sa fura kari så ja slipper ä gå lögga te en.

ACC. N.R. M. 8531: //

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

då va obegripligt så fint å m^å vetebrö
du har fått smaka kavi, nå ja vet inte om
då å så fint, för ja tyckte inte då jäste
som då sulle, ja då va förfärligt så bra,
smaken blev så kom då fler å fler å
samma krusande å samma pratande om
out mellan himmel å jord, ja tror du har
ngra matar smaka kavi, ja ja värde dem i
värnas! men ja har inte haft dom på förr.
Då va jöndant va du har fått dia godmer
blå å vaska de å som nya, nå ja tycker
de ble lite för blå men då å som blå å
Så kanske de första måste gå hem för
då kom fler å fler, så kappas bytte inte
räcka till å kafett hyste inte kaka å
så sulle kappas diskas, å alla krusen
kommas å diskas å torkas, det var näst
blaskskade kappas krusen någon blåskruska

ACC. NR. M. 8531:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kassja och så en blännelad färsabotta
dom hade märkt sina krus må iknutna
känn alle träar för då va så många lika
Nu kom Stora Klang må två stora
krus, Kära hjättans har mor Klang två
krus sa mot Lina kari, då ha ja inte
å fodra så möe mjölk, nå man då å
på då väset att tina i Grönkullen ha
maj ta hämnas må, för ho ville inte
gå sjukt, nå ja kan la tro då! hur å
då nämna ho har ju fått en liten? ja
då har ha å å bra nej men ho å hee
än för ho ~~är~~ inte körketan än å därför
ville ho inte gå över vatten alla sse
här nere, nå ja kom ~~h~~ tro då, då å
la inte så bra säger dom, ja desär då
var så ga å ga å ta kaffe, en del har
redan fått men de väntar på sina krus.

ACC. NR. M. 8531 / 13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Har du hört när hana sa tass i körke?
ja ja tro då sa bli om sönda, vet du
vem som ska bli körefadder? nå man
ja tror att då sa bli karolina i lista =
= kränshult, för ho vill väst ha e bannor
å ho sa väst bära pojken te dopet, för
du vet ju att de vill ju ha rikt folk
te sänt där fadderskap om de kan ja
ja, de vill att då, om då kan göra
natt vet ja inte e. Nå så go å full
på kaffe, ja tack. då va så stark å
godt, å ta mer å doppa! va så go.
Ha de natt alla nu, alla vänta du
fler? ja då å ett par te som inte
ha natt men de brukar komma sent
stå va da förfärligt roligt å så att du
ha fått så m^åe mjukt då å nå en föti
fänti kammor, ja då å nå där bortåt
ja tack nu för vi står, då får ta di sällskap ett stycke

Ostningen börjar

Framåt tolvtiän då alla vatt, så ble
då tea sätta på i varma all mjölka
för ho sulle va lika varm allihop innan
ho sulle löpas, ä då va många stora
kärll fella, nu satte dem på den stora
kittlen vi låmat ä varude ä öste om
nu kärll ä i kärll tes de feck all lika
varm, Läpet var hengjort, det blötte
de upp i varm mjölk, ä hælde i under
sländig omrörning, tills det visade
säg te ställning, sedan måste det stå
någon halvtimma för att vasslar
skulle skilja säp rektit ifrån mjösjon
nu hadde några kari bett en av mor=
arna hjälpa säp må ystringa, för då
då ble ett stråvamt arbete te ä jä
ost av all mjölka, för den sulle packas
hårt

ACC. N.R. M. 8531:15

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Stu hade man en stor balja av laggat
trä, över baljan lade man två groda
sterka träslävar, å på dessa satte man
ostkorgen eller ystbunken, å lade å en hatt
duk först å sen så packade den å massian
så pass hårt som det gick, nästan kom
ju ner i balja, men möe kan på golvet
så den nye matarna bar åter på vägen
för te å få smarp ost så rörde den i en
å strödde i lite i osten under tien
den packade i massian, ville den ha
hummerost så lade hummer å den.

I katta ystetien så va då så svät
te å få korjar, för alla behövde var
sina, å en ost kräste nästan va å sin
korj i fjotan där å som var så smick-
samt å laggare, han laggade ett par yst-
bunkar å mer som ho använde sekan

ACC. NR. M. 8531:16.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Då gästningen var avslutad, så satte
de på den stora kettlen, å kokte en
lit vassel (vattla) för te å göra såj lite
vällövattla, då det började koka så
hådde de i åttik där skar vatten såj å
det ble ett skum som vispad gredde
då skummet skumrades av må e blev,
av då åt man som mjölk, eller kokte
dom vattla gröt må koksgryn av den
skota vatten, fick grannkömmerna
komma å hämta såj en kruska som dom
ville, dom kallades för vattlakåringar
dom kom gerna, för då fick dom sm-
aka ostkåpet å så osta. Vatten
kunde må go fördel användas som
djöppa då de sulle baka bröd, å då
ble godt bröd på detta sätt så va
ostriinga slut, men så ble då ett liknande
på ett annat ställe

ACC. NR. M. 8531:17.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Den fattiges bästa bägelvara
~~vara~~ för vintern så var då ost, och
alla fattiga så stälde de te små ett tigg-
oste på hösten om det rätt inte ble
sin sörters bröd, det fackrades ej håller,
i mjölk fattades ej håller, dom gav glatt
en kruska mjölk te fattigt smält folk
Bönderna kunde inte sälja varken smör
eller mjölk, då fanns inga mejerier i
inga samhällen å flera mil till stan
det enda var att dom kunde osta mjölk
å resa till staden efter häst någon gång
på vintern eller sommaren, för mjölken
fick dom endast 10 å högst 15 öre kunde
det bli cirka 7 å 8 öre pr liter, vad
osten betingade för pris mins jag ej
derav att vi aldrig köpte någon